

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

**ПЕДАГОГІКА
СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

Випуск 26

Ужгород – 2013

**Науковий вісник Ужгородського національного університету:
Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – № 26**

Редакційна колегія

- Головний редактор: **Козубовська І.В.** доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри соціології і соціальної роботи УжНУ
- Заступник головного редактора: **Бартош О.П.** кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціології і соціальної роботи УжНУ
- Відповідальний секретар: **Опачко М.В.** кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки УжНУ
- Члени редколегії: **Гвоздяк О.М.** кандидат педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри німецької філології УжНУ
Завгородня Т.К. доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки УжНУ
Староста В.І. доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки УжНУ
Щербан Т.Д. доктор психологічних наук,
професор кафедри психології УжНУ
Поліщук В.А. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
соціальної роботи Тернопільського національного педагогічного
університету ім.В.Гнатюка
Поліщук Ю.Й. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
соціальної педагогіки Тернопільського національного педагогічного
університету ім.В.Гнатюка

**Рекомендовано до друку Вченою Радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
протокол № 1 від 01 лютого 2013 року**

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань
з педагогічних дисциплін, затвердженого постановою
Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 року.**

З М І С Т

Акіншева Ірина. ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	9
Акуленко Катерина. МЕТОДИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	11
Андрющенко Тетяна. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	15
Байбакова Ольга. ДО ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ ІНШОМОВНОМУ СПІЛКУВАННЮ МАЙБУТНІХ ФІЗИКІВ-ДОСЛІДНИКІВ	19
Барильник-Куракова Оксана. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ФІЗИКИ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ	21
Бедевельська Мар'яна. СТАН СФОРМОВАНOSTІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	25
Білик Олесь. ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ОСВІТИ ТА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЯПОНІЇ	27
Богдан Людмила. ДІАЛОГ КУЛЬТУР ТА ЕТИКЕТ МОВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	30
Борщ Костянтин. ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ОСЕРЕДКУ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ТА ВОЛОНТЕРСТВА	32
Варга Леся. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ЧИТАННІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ ЯК ТЕКСТІВ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ 34	
Гавришук І. СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧО-ТЕХНІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО РОБІТНИКА	37
Гончаренко Тетяна. НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ І ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ	41
Горішна Надія. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	45
Грабовська Тетяна, Грабовський Олександр, Палько Тетяна, Соломка Едуард. РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ	48
Грунтей Тетяна. ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ КОМПЕТЕНТНОГО ВИПУСКНИКА ОСНОВНОЇ ШКОЛИ	52
Гуменюк Сергій. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ	55
Данко Дана. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	57
Данюк Марія. БІОЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	60
Добош Олена. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МЕТОДИЧНОГО КАБІНЕТУ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	64
Доброштан Олена. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖЕВОВОГО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ	67
Желанова Вікторія. КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ РЕФЛЕКСИВНИХ КОНСТРУКТІВ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ	72
Жиленко Руслан. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ СИСТЕМИ ПРИЯТЕЛІВ В УКРАЇНІ. ДОСЛІДЖЕННЯ ОДНОГО ВИПАДКУ	75
Завгородня Тетяна. ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВНЗ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	78
Зимомря Мирослава. РОЛЬ КОШИКАРСТВА ЯК НАРОДНОГО ПРОМИСЛУ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ	81
Зобенько Наталія. ПРОВІДНІ ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. В. САГАРДИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	84
Карбованець Олена. МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ МІКРОБІОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ	87
Кіш-Вайда Ганна, Леган Вікторія. ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ТЕКСТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ	91
Клочко Алла. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО	

Рибальченко Денис. ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УКРАЇНІ	181
Розман Ірина. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	185
Роман Сергій. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ШКІЛЬНОЇ ХІМІЧНОЇ ОСВІТИ	187
Романюк І. ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ВИХОВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ	191
Сідун Лариса. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ В США	195
Слозанська Ганна. ІНТЕГРАЦІЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	198
Смужаниця Діана. ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ЯК ОСНОВНИЙ СКЛАДОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ	202
Соколюк Олена. СУЧАСНИЙ СТАН СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я	204
Стойка Олесь. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ У ВИЩІЙ ШКОЛІ США	207
Теличко Наталія. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	209
Точиліна Тетяна. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛЕКЦІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	212
Третько Віталій. ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ-КВЕСТІВ	215
Троцька Олена, Степанюк Алла. ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ БІО(ЕКО)ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	219
Флярковська Ольга. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	221
Чейпеш Іванна. ФУНКЦІЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ	225
Чепіль Марія, Карпенко Ореста. ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	228
Черняй Мілан. МАРКЕТИНГ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ	230
Шибя Альона. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ	233
Штифурак Анатолій. ІМЕРСІЯ МОВИ КОРИННОГО НАСЕЛЕННЯ НА ГАВАЙЯХ	236

УДК 371.035.6

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Розман Ірина Іллівна
м. Мукачеве

У статті розглядається питання про доцільність методики аналізу перекладного художнього тексту. Особливу увагу необхідно звернути на мету перекладу твору: висловити адекватно засобами однієї мови те, що вже висловлено засобами іншої, і, що дуже важливо - як це висловлено. У статті звертається увага на специфіку перекладу: він (переклад) не повторює механічно всі значення оригіналу, а прагне зберегти сутність специфіки його в цілomu, а якщо можливо, в кожному його елементі, і водночас, не зраджувати законів мови перекладу. Саме так створюється нова якість: думка оригіналу, виражена в словесних образах (з відповідним емоційним забарвленням і виявом світогляду).

Ключові слова: мова оригіналу, теорія перекладу, зміст, підтекст, співвідношення, лінгвістична концепція, повноцінний переклад.

Актуальність нашої статті визначається тим, що всесвітня література в загальноосвітніх школах України вивчається здебільшого в перекладах і це визначає методику її викладання. Наше зацікавлення викликає аналіз перекладного художнього тексту.

Наукова теорія перекладу зародилася на початку ХХ ст., коли з'явилися праці О.Фінкеля, О.Федорова, М.Рильського, К.Чуковського, згодом - В.Коптілова, Л.Бархударова, Ю.Ванникова, Г.Гачечиладзе, В.Комісарова, Ю.Еткінда, але їй досі точиться дискусія стосовно встановлених або загальноприйнятих його канонів. Серед перекладацьких шкіл існували різні погляди на переклад та його методику: одні твердили, що найважливіше донести «дух» (настрій, мотив, ідею) оригіналу, інші віддавали перевагу «букві» (лексико-семантичному складові) твору. «Хоч яким був дух оригіналу, він обов'язково втілюється в лексиці, семантиці, синтаксисі, ритмомелодії, тобто в мовних фактах», - стверджував О.Фінкель, наголошуючи на тому, що зміст - це не тільки те, що сказано, а й те, чого не сказано, на що натякається. А оскільки підтекст витікає з тексту, то завдання його прочитання - це завдання не тільки літературне, а й лінгвістичне: потрібно зрозуміти кожне слово оригіналу в усіх його значеннях, співзначеннях і сукупностях значень, у їхніх зв'язках, визначити їхнє місце в цілому і знайти аналогічне явище в мові перекладу. Отже, йдеться про спільний літературний і мовний підхід. Водночас О.Федоров наголошував, що повноцінний переклад - це найперше вичерпна точність в передачі смислового змісту оригіналу і повноцінна функціонально-стилістична відповідність йому. Вченим була створена лінгвістична концепція, де вказувалося, що переклад спирається на мовний матеріал, без знання законів двох мов та розуміння закономірностей їх співвідношення неможливе. Однак художній переклад не є результатом лише мовних відповідностей. Перекладач, - на думку Г.Гачечиладзе, - має осягнути ритм оригіналу, інтонацію, манеру передачі думки, зв'язок усіх цих компонентів з фабулою, сюжетом і композицією твору та іншими елементами форми, які слугують розкриттю його ідеї. «Коли йдеться про «переклад» у справжньому розумінні слова, то ми вимагаємо точності - змістової і формальної - і вірності - тільки не рабської...», - стверджує М.Рильський.

Отже, перекласти художній твір - означає висловити адекватно засобами однієї мови те, що вже висловлено засобами іншої, і, що дуже важливо - як це висловлено.

Важливим у розвитку теорії перекладу було створення вчення про типи і рівні еквівалентності, види перекладацьких трансформацій і критерії їхньої точності.

Виділяються три категорії співвідношень мовних одиниць:

- 1) еквіваленти, що склалися як тотожність визначуваного та ті, що склалися за традицією мовних контактів;
- 2) усі різновиди перекладацьких трансформацій;
- 3) варіативні та контекстуальні відповідності.

Відповідно визначаються і критерії точності перекладу: лексико-семантичні, семантико-стилістичні, синтаксичні, фонетичні. Для нас найважливіші лексико-семантичні, оскільки в основі філологічного методу аналізу лежить робота зі словом, з'ясування всіх його значень. Виокремлюють такі лексико-семантичні критерії точності перекладу:

- 1) слово перекладу може бути точним семантичним і лексикологічним еквівалентом слова оригіналу;
- 2) слово перекладу може бути синонімічним слову оригіналу або його описовою заміною;
- 3) слово перекладу може бути додатком перекладача і в оригіналі цьому слову нічого не відповідає;
- 4) слово оригіналу в перекладі жодного еквівалента не знайшло і опущене з тексту.

Щодо так званого неперекладного у художньому творі, то вважається, що такими можуть бути лише окремі елементи тексту. Однак вони зазвичай підпорядковані цілому, а отже, неможливість знайти іномовний еквівалент якомусь із елементів оригінального тексту в скремому конкретному випадку в жодному разі не означає неможливість відтворення всього тексту як певної структурно-семантичної єдності. Художня проза менше регламентована, ніж поезія, тому в прозовому перекладі можна дібрати до речення - відповідне речення; до прислів'я, приказки, ідіоми - відповідну фразеологічну одиницю; і навіть до слова - відповідне слово. Зробити це вдається тому, що слово в прозі є носієм змісту, смислу, а також певного стилістичного забарвлення та експресії, тимчасом як ритмічні й фонетичні його властивості не такі вже й важливі.

Уявімо послідовність творення художньої мови: думка, виражена в словесних образах, що відбиває світогляд автора і відповідну емоційну реакцію на будь-яке конкретне явище, викликає відповідну інтонацію і ритмічну будову мови, і все це виявляється в національній синтаксичній будові. За цією самою схемою відбувається і процес художнього перекладу. Але його специфіка полягає в тому, що перекладач не повторює механічно всі моменти схеми, а прагне зберегти сутність специфіки оригіналу в цілому, а якщо можливо, в кожному його елементі, і водночас не зраджувати законів власної мови. Саме так створюється нова якість: думка оригіналу, виражена в словесних образах (з відповідним емоційним забарвленням і виявом світогляду), передається іншою мовою з відповідним ритмом, синтаксичною будовою. Але відповідність у цьому випадку досягається функціональною аналогією, а не калькуванням.

Труднощі перекладу поетичного твору зумовлені, зокрема, розбіжностями між структурою двох мов і жорсткими формальними вимогами до поетичних текстів (ритм, римування, алітерації, асонанс, звуконаслідування, звуковий символізм та інші виразні засоби поезії). Для вибору слова чи не найважливіше значення мають його ритмічні та фонетичні властивості, адже тільки змістова сторона, метрична схема вірша, а також його ритмічна організація, звукова форма вимагають відтворення.

Залежно від типу поезії (раціоналістична, романтична, філософська) змінюються співвідношення між логічним змістом, стилістичною експресією, ритмомелодійним і звуковим малюнком. Було звертається до читача в прямих словах, сила

яких в термінологічній недвозначності та шляхетній простоті, а Тіого говорить з читачем за допомогою образу, насиченого пристрасною емоційністю, але пластично чіткого. Під час перекладу поезій Буало – перекладач надаватиме перевагу змістовому аспекту, а під час перекладу романтичної лірики – інтонаційно-емоційній будові вірша та структурі образу. «Перекладаючи поета, у якого головну силу становить ритміка, звукопис, треба перш за все саме про цю основну рису й подбати, свідомо іноді саме для неї жертвуючи образом, логічним ходом; а в перекладі з чисто розумового, логічного поета належить передовсім саме логічну лінію й виводити, нехтуючи іноді ритмічною злагодою, мелодичними тонкощами...», – писав М.Рильський у «Теорії перекладу».

Отже, без пропусків і змін немає віршованого перекладу. Одне чи декілька речей, які і під час поетичного перекладу не можуть піддаватися зміні, інакше це вже буде не переклад, а переспів, варіація на тему. Йдеться про авторську концепцію, авторський задум, головну ідею та авторський стиль. Не власне «прочитання» оригіналу має пропонувати перекладач читачеві, а можливість по-своєму прочитати не понівечений свавіллям перекладу.

В методиці перекладу визначені рівні та підрівні перекладацької діяльності:

1. Перший рівень дій перекладача: впізнання і первинне осмислення слів і загальної структури тексту.

2. Другий рівень дій перекладача: досягнення глибокого розуміння тексту:

Підрівні:

а) розуміння слів, словосполучень чи груп слів, пов'язаних за змістом;

б) розуміння речення як одиниці тексту;

в) розуміння надфразових єдностей;

г) розуміння тексту в цілому.

3. Третій рівень дій перекладача: адекватна передача сприйнятої смислової та стилістичної інформації оригіналу за допомогою засобів іншої мови (мови перекладу) і відповідних прийомів перекладу.

4. Четвертий рівень дій перекладача: завершальна (узагальнююча) оцінка виконаного перекладу з погляду мети комунікації та інших професійних вимог до перекладу.

Звертаємо вашу увагу на окремі особливості філологічного аналізу. Філологічний аналіз художнього тексту базується на роботі з ключовими одиницями (словами, словосполученнями, реченнями) у їх взаємозв'язку з усіма видами текстової інформації (актуально-змістової, актуально-підтекстової, актуально-концептуальної) та у співвіднесенні з іншими компонентами художнього твору (сюжетом, композицією, системою образів, темою, ідеєю, поетикою). Текстові одиниці безпосередньо стосуються авторської концепції, більше того, є безпосередніми провідниками авторської ідеї та зберігаються під час перекладу. Адже перед перекладачем завжди стоїть проблема вибору: чим саме можна знехтувати, а що треба обов'язково зберегти. «Підказкою» тут є текст оригіналу, де завжди засобами композиції ключові елементи «виштовхуються» на сильні позиції: у заголовках, фіналі тексту, складають глобальні текстові бінарно-семантичні опозиції, характеризуються високою інтенсивністю вживання тощо.

Впізнання ключових текстових одиниць відбувається на першому етапі перекладу, коли первісно осмислюються слова та загальна структура тексту і перекладаються за першим критерієм точності. На другому етапі роботи перекладач з'ясовує всі значення і співзначення ключових текстових одиниць, їхнє смислове поле, тобто досягається глибоке розуміння тексту. Потім встановлюються суб'єктивні реальності перекладного тексту. Отже, послідовність дій перекладача частково збігається з етапами філологічного аналізу тексту.

Ось чому саме така форма роботи з перекладними текстами в школі здається найдоцільнішою. Адже перекладач

теж спершу аналізує оригінальний текст і з'ясовує авторську концепцію на основі ключових текстових одиниць, від яких відштовхуються під час філологічного аналізу вчитель та учні. Далі ведеться копітка робота, що стосується передачі форми і змісту – задуму автора оригіналу засобами іншої мови, а учні, відповідно, співвідносячи ключові текстові одиниці з компонентами художнього тексту, з'ясовують, як авторська концепція втілюється у формальному боці тексту.

Шукаймо ключові текстові одиниці і вони проллють світло на авторську концепцію твору.

Вчитель з учнями, відштовхуючись від ключового тексту, проводить філологічний аналіз роману і впевнено виходить на авторську концепцію, не спотворюючи її, хоча й читаючи текст перекладі.

Щоправда іноді й ключові текстові одиниці не бувають зовсім тою точним еквівалентом оригіналу, однак частіше йдеться не про синонімію чи опущення, а про конкретизацію чи деталізацію перекладача, що пов'язано зі з'ясуванням авторської концепції: перекладач свідомо привносить своє розуміння авторського задуму до перекладу ключової текстової одиниці. Так з'являється назва «Лебідь» у перекладі сонета французького символіста С.Малларме (пер.М.Драй-Хмара, М.Терещенко) – в оригіналі взагалі заголовка немає, а позначений у збірці романом два. Російський балетмейстер М.Фокін, перекладаючи сонет мовою хореографії, називає свою хореографічну мініатюру «Умираючий лебідь».

Ще один приклад. Ранній роман Е.М.Ремарка має назву «Im Westen nicht Neues» (буквальний переклад: «На Заході нічого нового»). А в українському перекладі читаємо: «На Західному фронті без змін».

На цю ключову фразу у тексті можна натрапити двічі: у назві та фіналі. Певне обрамлення. І якщо у заголовку вона здається незрозумілою, то у фіналі стає цілковитим відкриттям увесь зміст роману ніби вмістився у цій одній фразі. В основі твору розповідь (часом лірична, часом іронічна) німецького солдата про фронтові будні, яка переростає у щиросерду сповідь про власну долю і долі тисяч таких, як він сам. Німецький пацифіст-пацифіст змальовує формування такого драматичного явища європейської дійсності, як «втрачене покоління». Однак ми не знайдемо в романі відкритих пацифістських закликів, достатньо тієї жорстокої правди про війну, яка звучить зі сторінок твору та до болю байдужої фінальної фрази: «Im Westen nicht Neues», коли головного героя наздоганяє випадкова куля. Десятки, сотні, а тим більше одне людське життя нічого не вагає для зажерливого молоха (лише про великі бої та численні втрати йдеться у військових звіщеннях). Отже, війна антилюдська бо знецінює найдорожче зі створеного Богом – людське життя.

Перекладач, відтворюючи ключову фразу саме так: «на Західному фронті без змін», дещо конкретизує оригінал відповідно до підтекстового і концептуального рівня, не змінюючи зовнішній інформаційно-фактуальний рівень: Im Westen nicht Neues конкретизується – «на Західному фронті, nicht Neues замінено відповідником – «без змін». Сталося страшне – загинула молода людина, але це аж ніяк не впливає на хід військових дій, і тому «на Західному фронті без змін». Так, концептуальне розуміння тексту вплинуло на відтворення, здавалося б, досить семантично нейтральної фрази оригіналу мовою перекладу з більшим наближенням до авторського задуму. У даному разі ключова фраза жодного зі своїх змістів не втратила, а лише стала трішки прозорішою. Оскільки слово в прозі є передумовою носієм змісту, а також певного стилістичного забарвлення та експресії, в прозаїчному перекладі досить легко дібрати відповідник до речення, фразеологічних одиниць і навіть окремих слів. Складніше перекладати поезію. Там важливими і частіше першочерговими є ритмічні і фонетичні властивості слова. Однак, основне, що має зберігатися, це авторська концепція та стиль, а отже, ключові текстові одиниці як виразники авторського задуму і в поезії перекладаються за першим лексико-семан-

критерієм точності. У першому сонеті С.Малларме «Le vierge, le vivace...» та його перекладах. Ключове слово сонета наявне у кожній строфі, окрім першої строфи - сугле (лебідь), в третій - foiseau (птаха), в четвертій - foiseau (заклучне, написане з великої літери). Специфічне римування підказує інше ключове слово - «земля»: в третій строфі кільцеве римування порушується, третій рядок залишається неримованим і водночас семантично оголенішим, окресливши бінарно-семантичну опозицію: (лебідь - жах землі). Результатом цього протистояння став смерть: образ якої представлено майстерно дібраними римами, які нагадують передсмертне квиління помираючого птаха. У семантичному полі

ключового слова «лебідь» трапляються слова чи поєднання слів, які придатні для характеристики людини, а не птаха.

Отже, авторська думка може прочитуватися як протистояння прекрасного, ідеального земному, буденному, сірому або втілення прекрасного в людині та згубну дію на неї сірого, буденного. Розгадати до кінця символістський твір фактично неможливо, адже назвати предмет - це втратити три чверті насолоди поетичним твором, що надається щасливою можливістю поступового вгадування; створити уявлення про нього - ось мрія. Глибоке осягнення цієї таємниці й складає символ: поступово воскресити в пам'яті предмет, щоб розкрити стан душі. Чи, навпаки, обирати предмет і в ньому знайти вираження стану душі шляхом багатократного розшифрування.

Література і джерела

- Горідько Ю.Д. Чи можливий філологічний аналіз на уроках зарубіжної літератури /Юрій Дмитрович Горідько/ Всесвітня література.- 2000.- № 5. -С. 42-46.
- Зорівчак Р.П. Реалія і переклад.-Львів: Вид-во при Львів.ун-ті,1989. Мова і час. Розвиток функціональних стилівсучасної літературної мови/Відп. Ред. З.М. Русанівський.-К.: Наукова думка, 1977.-237с.
- Комиссаров В.К.Теория перевода. - М.: Высш.шк., 2000.-253с.
- Любченко Т.Н. Практичний підхід до перекладу/ Теорія і практика перекладу.- К.: Вища школа, 1991. - Вип.17.- 89-94с.

В статті розглядається питання про цілесобразність методик аналізу перекладу художественного тексту. Особливу увагу необхідно звернути на мету перекладу: необхідно виразити адекватно засобами однієї мови те, що вже виражено засобами другої, і, що дуже важливо - як це викладено. В статті звертається увага на специфіку перекладу: він (переклад) не механічно повторює всі значення оригіналу, а прагне зберегти сутність оригіналу в цілому, а якщо можливо, в кожному його елементі, і в той же час, не порушуючи законів власної мови. Саме так створюється нове якість: мислення оригіналу, виражене в словесних образах (з відповідним емоційним окрасом і проявленням світогляду).

Ключові слова: мова оригіналу, теорія перекладу, зміст, підтекст, співвідношення, лінгвістична концепція, ціннісний переклад, елементи форми, знання законів двох мов.

The article deals with the question of feasibility of methodology of the analysis of the translation of the literary text. Special attention is paid to the aim of the translation of the work: to express adequately by means of the language that has already expressed by means of another one, and what is very important - as it is expressed. The attention is also paid to the specific features of the translation, - it does not mechanically reproduce all the meanings of the original, but strives to preserve the essence of the specific features as a whole, and at the same time in every element, if it is possible, not neglecting the laws of the target language. That's the way of creation of new quality: the view of the original which is expressed in verbal images (with appropriate emotional colouring and world outlook).

Key words: the language of the original, theory of translation, content, implication, correlation, linguistic concept, adequate translation.

УДК [373.5.016:54]:[1:316.3]

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ШКІЛЬНОЇ ХІМІЧНОЇ ОСВІТИ

Роман Сергій Володимирович
м.Луганськ

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена загальними потребами суспільства у формуванні хімічної культури, яка стає чинником виживання в реальних умовах екологічних ризиків, оскільки останні мають переважно хімічний характер. Отже, розгляд причин екологічної кризи і шляхів виходу з неї засобами шкільної освіти передбачає, поряд з традиційними біологічними, географічними і соціально-філософськими аспектами, й хімічний підхід. Запропоновані концептуальні соціально-філософські основи формування еколого-гуманістичних цінностей школярів стануть засадничими при побудові педагогічної системи формування означених цінностей у процесі хімічної освіти.

Ключові слова: соціально-філософські основи, формування еколого-гуманістичних цінностей, шкільна хімічна освіта.

Категорія цінностей, ціннісних орієнтацій є однією з найскладніших в філософії, соціології і культурології. Цінності виступають основою для осмислення, пізнання і конструювання цілісного образу соціального світу, для регуляції людської поведінки в усіх її проявах при прийнятті рішень в ситуації вибору. Сьогодні можна говорити про повернення і актуалізацію багатьох філософських ідей різних періодів розвитку соціально-гуманітарного знання, проте особливо слід, на наш погляд, відзначити значний дослідницький інтерес до проблеми формування цінностей, її поглибленого і цілісного розгляду. І це не данина моді, це скоріше життява необхідність.

Філософія постмодернізму, що прийшла на зміну «конструктивістським» філософіям минулого, призвела сучасний світ до повної ідеологічної безструктурності, безформності,